

travelbook

Rzym

Bezdroża

Mistrzowska **ERGO**
ochrona **HESTIA**
#

Autorka przewodnika: Agnieszka Masternak

Dziękujemy również autorkom, których teksty wykorzystano podczas opracowania przewodnika – Magdalenie Kubas, Agnieszce Liszce i Marii Lasce

Redakcja: Anna Pałczyńska

Opieka techniczna: Katarzyna Leja

Opracowanie kartograficzne: Grzegorz Marchut, Maciej Drzniewicz, Szymon Markowicz

Źródło pochodzenia danych kartograficznych:

© OpenStreetMap contributors; www.opendatacommons.org/licenses/odbl

Projekt okładki: Ewa Jarocka; materiały graficzne na okładce zostały wykorzystane za zgodą Shutterstock Images LLC

Wszelkie prawa zastrzeżone. Nieautoryzowane rozpowszechnianie całości lub fragmentu niniejszej publikacji w jakiegokolwiek postaci jest zabronione. Wykonywanie kopii metodą kserograficzną, fotograficzną, a także kopiowanie książki na nośniku filmowym, magnetycznym lub innym powoduje naruszenie praw autorskich niniejszej publikacji.

Wszystkie znaki występujące w tekście są zastrzeżonymi znakami firmowymi bądź towarowymi ich właścicieli.

Autorka oraz wydawnictwo Helion dołożyli wszelkich starań, by zawarte w tej książce informacje były kompletne i rzetelne. Nie biorą jednak żadnej odpowiedzialności ani za ich wykorzystanie, ani za związane z tym ewentualne naruszenie praw patentowych lub autorskich. Autorka oraz wydawnictwo Helion nie ponoszą również żadnej odpowiedzialności za ewentualne szkody wynikłe z wykorzystania informacji zawartych w książce.

Wydawnictwo Helion

ul. Kościuszki 1c, 44-100 Gliwice

tel.: 32 2309863

e-mail: redakcja@bezdroza.pl

księgarnia internetowa: <http://bezdroza.pl>

Drogi Czytelniku!

Jeżeli chcesz ocenić tę książkę, zajrzyj pod adres:

<http://bezdroza.pl/user/opinie/?bert2>

Możesz tam wpisać swoje uwagi, spostrzeżenia, recenzje.

Wydanie II

ISBN: 978-83-283-4555-3

Copyright © Helion, 2018

- **Kup książkę**
- **Poleć książkę**
- **Oceń książkę**
- **Księgarnia internetowa**
- **Lubię to!**
- **Nasza społeczność**

Spis treści

ATRAKCJE RZYMU I WATYKANU _____	8
INFORMACJE PRAKTYCZNE _____	17
PRZED WYJAZDEM _____	18
Wybór czasu podróży _____	18
Źródła informacji _____	18
Formalności _____	20
PRZEJAZD _____	24
Podróż samolotem _____	24
Podróż samochodem _____	24
Podróż pociągiem _____	24
Podróż autobusem _____	24
NA MIEJSCU _____	25
Komunikacja _____	25
Noclegi _____	28
Wyżywienie _____	31
Zakupy _____	42
Kultura i rozrywka _____	44
INFORMATOR A-Z _____	47
INFORMACJE KRAJOZNAWCZE _____	59
KRAJOZNAWCZE ABC _____	61
HISTORIA _____	63
Zarys dziejów miasta _____	63
SPOŁECZEŃSTWO _____	71
Ludność _____	71
Obyczaje _____	72
Tradycje, święta, przesady... _____	72
Język włoski _____	73
KULTURA I SZTUKA _____	75
Architektura i sztuki plastyczne _____	75
KUCHNIA _____	87
Włoski dzień od kuchni _____	87
Sery _____	89

Pizza	90
Słodycze	91
Wino	91
► Kuchnia rzymska	92
Kawa	94

RZYM 95

MINIATLAS CENTRUM RZYMU 96

Wokół placu Weneckiego	102
Kapitol	109
► Rzymskie obeliski	112
Forum Romanum	115
► Rzymskie wille	120
Palatyn	124
Via dei Fori Imperiali	127
► Mówiące posągi	130
Via del Corso	132
Wokół Panteonu	135
Wokół placu Navona	139
Wokół Campo de' Fiori	146
Zamek św. Anioła	149
► Rzym filmowy	150
Plac Augusta	153
Plac Hiszpański	157
Piazza del Popolo	159
Via Flaminia	161
Villa Borghese	163
Kwirynał i fontanna di Trevi	166
Plac Barberini	170
► Parki naturalne i rezerwaty	172
Wiminał	176
Okolice Koloseum	179
Eskwilin	183
Celius	186
► Rzymskie polonika	188
Lateran	192
Awentyn	196
Via Appia Antica	199
Testaccio i Quartiere Ostiense	205
Wokół Wyspy Tyberyjskiej, Forum Boarium i dawnego getta	209
Zatybrze i wzgórze Gianicolo	218
Z dala od centrum	223

WATYKAN	229
HISTORIA	230
WARTO ZOBACZYĆ	232
Plac św. Piotra	232
Bazylika św. Piotra	233
Muzea Watykańskie	239
OKOLICE RZYMU	249
Ostia Antica	250
Castelli Romani	251
Tivoli	256
SŁOWICZEK POLSKO-WŁOSKI	258
INDEKS	260

Spis map

Rzym	przednia okładka
miniatlas centrum Rzymu	96–101
Plac Wenecki i Kapitol	102–103
Forum Romanum i Palatyn	116
Via del Corso	133
Wokół Panteonu	135
Piazza Navona	140
Campo de' Fiori	147
Piazza del Popolo, Piazza di Spagna, Villa Borghese	154–155
Kwirynał, fontanna di Trevi, Piazza Barberini	168–169
Wiminał	177
Eskwilin, Koloseum, Celius	180–181
Lateran	193
Awentyn	196–197
Wokół Wyspy Tyberyjskiej	210–211
Zatybrze	220–221
Watykan	230–231
Okolice Rzymu	tylna okładka

Spis ramek

Rzym i Włochy w internecie	19
Włoskie placówki dyplomatyczne w Polsce	21
Polskie placówki dyplomatyczne we Włoszech	22
Podróżna apteczka	23
Rejs po Tybrze	28
Wyżywienie – ministrowniczek	34
Nocny rogalik	39
Centri Sociali	41
Przykładowe ceny żywności	42
Rzymskie bazy	44
Miejsca przyjazne dzieciom	45
Świątynie rozrywki	46
Apteki całodobowe	47
Ważne adresy i telefony	48
Dni wolne od pracy	49
Informacja turystyczna	50
Roma Pass	50
Większe szpitale w Rzymie	51
Placówki pocztowe w centrum Rzymu	54
Polska prasa we Włoszech	54
Wypożyczalnia rowerów	55
Wypożyczalnia samochodów	56
Nochale	57
Mury	62
Legendarne początki Rzymu	64
GRA	71
<i>Pasta i basta!</i>	88
Taddeo Polacco, czyli Tadeusz Kunze-Konicz	107
Saturnalia	117
Westalki	118
Przy grobie św. Katarzyny ze Sieny	138
Mosty na Tybrze	152
Caravaggio	165
La sette chiese – siedem kościołów	195
Aleja grobowców	201
Katakumby rzymskie	203
Rzymskie termy	204
Testaccio	206
Garbatella	207
Żydzi w Rzymie	217

Co dziesiąty to wysoki, młody Szwajcar	232
Papież Jan Paweł II	233
Listy z mojego Rzymu	235
Barbarzyńcy Barberini	237
Ręka Laokoona	242
Złej sławy Borgia	245
Nagość w kaplicy	246
Audience papieskie	247
Konklawe „pod kluczem”	248
Wędrówki po Górach Albańskich	252
Alba Longa	253
Ponte Monumentale	254

Legenda

 Świątynia rzymskokatolicka, zbór protestancki	 Dworzec kolejowy
 Synagoga, inny obiekt związany z kulturą żydowską	 Parking
 Świecki obiekt zabytkowy	 Stacja metra
 Twierdza, zamek	 Obiekt noclegowy (dowolnego typu)
 Brama	 Obiekt gastronomiczny (dowolnego typu)
 Pomnik, fontanna, mała architektura	 Kawiarnia, cukiernia
 Ruina trwała, obiekt archeologiczny	 Supermarket, sklep
 Muzeum, galeria	 Targ, bazar
 Cmentarz	 Ośrodek zdrowia, szpital
 Inna atrakcja	 Teatr
 Atrakcja przyrodnicza	 Biblioteka, księgarnia
 Atrakcyjny obiekt przyrody nieożywionej	 Punkt widokowy
	 Inny obiekt

Atrakcje Rzymu i Watykanu

PERŁY ANTYCZNEGO RZYMU

Castel Sant'Angelo

Obiekt powstał w II w. jako mauzoleum cesarza Hadriana. Spoczęli w nim wszyscy cesarze od Hadriana po Karakallę. Z biegiem wieków został przekształcony w watykańskie więzienie. Był również schronem, do którego udawali się papieże w razie niebezpieczeństwa. W Zamku Anioła znajdowało się również archiwum tajnych dokumentów.

Ara Pacis Augustae

Ółtarz pokoju zbudowany w 13 r. p.n.e. na polecenie rzymskiego Senatu dla upamiętnienia *Pax Romana*, po ostatecznym podboju Hiszpanii i Galii przez Augusta. Imponujący monument wykuty w białym marmurze, ozdobiony pięknymi płaskorzeźbami ze scenami mitologicznymi.

Forum Romanum

Dawne serce starożytnego Rzymu położone w dolinie pomiędzy Kapitołem, Palatynem, Kwirynałem i Eskwilinem. To tutaj skupiało się życie miasta, zarówno w czasach Królestwa, Republiki, jak i w okresie Cesarstwa.

Forum, łuk i hale Trajana

Było najpóźniej zbudowanym i największym rzymskim forum. Zachowała się bogato zdobiona, 40-metrowa kolumna, przykład jednego z nielicznych zabytków starożytności w nienaruszonym stanie. Obok forum rozciągają się Mercati di Traiano – rodzaj antycznego centrum handlowego.

Koloseum

Świetnie zachowany, największy rzymski amfiteatr wzniesiony przez Cesarza Wespazjana w 72 r. n.e. Dawne miejsce walk gladiatorów jest dziś swoistą wizytówką Wiecznego Miasta.

Łuk Konstantyna

Zbudowany w sąsiedztwie Koloseum, jest ostatnim łukiem triumfalnym starożytnego Rzymu. Usytuowany na drodze, którą wkraczali do miasta powracający z wypraw żołnierze, miał uświetniać zwycięstwo Konstantyna nad Maksencjuszem w bitwie przy moście Mulwijskim.

Panteon

Świątynia wielu bóstw, majstersztyk rzymskiej architektury, przez około 1300 lat (aż do XV w.) była największą budowlą kopułową na świecie. Stał się inspiracją i wzorcem dla wielu nowożytnych obiektów.

Termy Karakalli

Ruiny ogromnych rzymskich term, które były w stanie pomieścić 1,6 tys. osób. Znalaziono tu wiele cennych obiektów, które dziś można oglądać w rzymskich muzeach.

Largo di Torre Argentina

Ruchliwy plac miejski, w którego centrum znajduje się rozległy kompleks rzymskich ruin z czasów Republiki. To tutaj zaszczytowany Juliusz Cezar wypowiedział swoje ostatnie słowa: „I ty Brutusie przeciwko mnie”.

Kup książkę

Poleć książkę

BAZYLIKI WIĘKSZE

Bazylika Matki Bożej Większej

Położona na Eskwilinie najmłodsza z czterech głównych bazylik Rzymu, poświęcona Matce Boskiej Śnieżnej. Bazylika została wzniesiona w V w., ale wielokrotnie przebudowywana, nosi ślady różnych epok i kryje wiele interesujących zabytków.

Bazylika św. Pawła za Murami

Druga co do wielkości po bazylice św. Piotra świątynia w Rzymie, zbudowana w IV w. na miejscu, gdzie zginął św. Paweł.

Bazylika św. Jana na Lateranie

Wzniesiona w IV w. jako pierwsza rzymska bazylika, jest drugim pod względem ważności kościołem w Rzymie. Obecnie katedra diecezjalna biskupa Rzymu. Zanim papieże przenieśli się z Lateranu na Watykan pełniła rolę głównej świątyni chrześcijańskiej.

Bazylika św. Piotra

Zbudowana na miejscu męczeństwa św. Piotra, główny ośrodek kultu chrześcijańskiego i największy chrześcijański kościół na świecie. Arcydzieło renesansu i baroku, kryjące w swoim wnętrzu cenne dzieła, m.in. *Pietę* Michała Anioła.

Kup książkę

Poleć książkę

NAJCIEKAWSZE ŚWIĄTYNIE CHRZEŚCIJAŃSKIE

Bazylika San Clemente

Świątynia położona na wzgórzu Celius jest jednym z ciekawszych przykładów nagromadzenia wielu stylów w jednym zabytku. Warstwami nakładają się na siebie budowle z kolejnych epok, począwszy od rzymskiego mitreum i domu z II w. n.e., poprzez chrześcijańskie świątynie z IV i XII w. n.e., aż do barokowych struktur.

Kościół del Gesù

Pierwszy kościół spełniający kontrreformacyjne kryteria architektoniczne ustalone na soborze w Trydencie. Przez wiele lat był wzorem dla wielu barokowych budowli. W kościele znajdują się także poloniki: grób kard. Jerzego Radziwiłła oraz kaplica poświęcona polskiemu jezucie św. Andrzejowi Boboli.

Kościół Santa Maria del Popolo

Jedna z ciekawszych rzymskich świątyń. Niepozorna z zewnątrz, ale wewnątrz jest swoistą galerią sztuki, gromadzącą dzieła Caravaggia, Rafaela i Berniniego.

Kościół Santa Maria della Vittoria

Barokowy kościół na Eskwilinie słynie przede wszystkim ze znajdującej się tu rzeźby Berniniego – *Ekstazy św. Teresy*.

Kościół Santa Maria in Cosmedin

Ciekawy, wczesnochrześcijański kościół odwiedzany przez turystów przede wszystkim ze względu na znajdujące się w jego przedsionku **Usta Prawdy** (Bocca della Verità) – kamienną tarczę przedstawiającą rzymskiego boga rzek, który, jak głosi legenda, każdemu kto skłamał włożywszy rękę do jego ust, odgryzie dłoń.

Kup książkę

Poleć książkę

NAJPIĘKNIJSZE FONTANNY

Fontana dei Quattro Fiumi

Symbolizująca cztery rzeki czterech kontynentów. Wspaniała barokowa fontanna autorstwa Gian Lorenza Berniniego znajduje się w centralnym punkcie Piazza Navona.

Fontana del Tritone

Fontanna Trytona na środku placu Barberini, projektu Berniniego, który wykonał ją na zlecenie papieża Urbana VIII.

Fontana di Trevi

Największa i najsłynniejsza fontanna Rzymu, w której kąpała się Anita Ekberg w słynnej scenie z filmu *Dolce Vita* Felliniego. Barokową fontannę zaprojektował w 1. poł. XVIII w. Nicola Salvi.

Fontana delle Tartarughe

Urocza i elegancka fontanna Żółwi, zdobiąca niewielki plac Mattei, zwany tak od rezydującej tu rodziny, z której polecenia wykonał to dzieło Giacomo della Porta (XVI w.). Żółwie, które stały się symbolem tego miejsca, umieścił tu dopiero kilkadziesiąt lat później Gian Lorenzo Bernini.

Kup książkę

Poleć książkę

Galleria Borghese

Położona na terenie **Villi Borghese**, w rodzimym pałacu, samym w sobie będącym już arcydziełem. Galeria jest jedną z najważniejszych kolekcji sztuki w Rzymie. Można tu oglądać dzieła m.in. Rafaela, Canovy, Tycjana, Caravaggia oraz Berniniego.

Galleria Doria Pamphilj

Mieści się w rokokowym Palazzo Doria Pamphilj, należącym do słynnego rzymskiego rodu – Doria. Można tu oglądać obrazy Tycjana, Guerencina, Filippo Lippiego, Domenichina, Tintoretta, Rafaela, Caravaggia, Breughla i Velázquez, a także rzeźby (m.in. Berniniego).

Galleria Nazionale d'Arte Antica

Znajduje się w pałacu Barberini – siedzibie słynnego rzymskiego rodu. Niezbyt wielka galeria może poszczycić się imponującą kolekcją cennych obrazów m.in.: Caravaggia, Filippo Lippiego, Holbeina, Rafaela, El Greca, Tintoretta.

Muzea Kapitołińskie

Muzea, których bogate zbiory mieszczą się na Kapitolu w dwóch zaprojektowanych przez Michała Anioła pałacach: Palazzo Nuovo i Palazzo dei Conservatori. Obejmują one kolekcje rzeźby antycznej (w tym oryginał konnego posągu Marka Aureliusza z Piazza del Campidoglio, *Wenus kapitołińską* czy posąg *Wilczycy kapitołińskiej*) i nowożytniej (jak np. *Meduza* Berniniego) oraz malarstwa (m.in. dzieła Velázquez, Dosso Dossiego, Tycjana, Caravaggia).

NAJWAŻNIEJSZE MUZEA I GALERIE

Museo Nazionale Romano

Muzeum, które gromadzi ogromną kolekcję sztuki starożytnego Rzymu. Zbiory znajdują się w czterech budynkach, przy czym najważniejsza jego siedziba znajduje się w dawnych **termach Dioklecjana**.

Muzea Watykańskie

Największa na świecie kolekcja sztuki zgromadzonej przez kolejnych papieży, w tym przede wszystkim ogromne zbiory rzeźby antycznej (*Grupa Laokoona*, *Tors belwederski*). Usytuowane są w pałacach Watykańskich, więc ich zwiedzanie obejmuje również papieskie rezydencje, w tym wspaniale ozdobione przez Rafała komnaty Juliusza II, a także **kaplicę Sykstyńską** z freskami Michała Anioła.

Kup książkę

Poleć książkę

NAJWSPANIALSZE PLACE

Campo de' Fiori

Zbudowany w miejscu, gdzie wznosił się kiedyś teatr Pompejusza. Reprezentacyjny plac, na którym odbywały się m.in. publiczne egzekucje (m.in. spłonął tu na stosie Giordano Bruno). Dziś miejsce pełni funkcję placu handlowego, a wieczorami spotyka się tutaj młodzież.

Piazza del Campidoglio

Plac wybudowany według projektu Michała Anioła. W centrum placu stoi kopia konnego pomnika Marka Aureliusza, którego oryginał znajduje się w pobliskich Muzeach Kapitolińskich.

Piazza del Popolo

Plac, który kiedyś był pierwszym przystankiem dla pielgrzymów przybywających konsularną drogą Flaminia. Obecny wygląd zawdzięcza Giuseppe Valdierowi, który przebudował go w 1. poł. XIX w. w stylu klasycystycznym. Na środku placu stoi obelisk Ramzesa II, a w północno-wschodniej części kościół Santa Maria del Popolo.

Piazza del Quirinale

Plac znajdujący się na legendarnym wzgórzu – Kwirynale. W tutejszym **Palazzo del Quirinale**, kiedyś letniej rezydencji papieża, znajduje się obecnie siedziba prezydenta republiki. Plac zdobi fontanna z posągami Dioskurów (l w. n.e.) i egipskim obeliskiem.

Piazza di Spagna

Jeden z najszlachetniejszych rzymskich placów, biorący swoją nazwę od znajdującej się tu ambasady Hiszpanii. Szczególnego charakteru nadają mu piękne, falujące **Schody Hiszpańskie** prowadzące na wzgórze Trinità dei Monti, gdzie wznosi się kościół pod takim samym wezwaniem.

Piazza Navona

Jeden z najwspanialszych barokowych placów Rzymu, powstały na ruinach stadionu Domicyjana (I w. n.e.). W jego centrum stoi imponująca **fontanna Czterech Rzek** autorstwa Berniniego, a naprzeciw kościół św. Agnieszki na Arenie (San Agnese in Agone; łac. *agon* – walczyć; wł. *agone* – arena), projektu Borrominiego.

Piazza Venezia

Pierwszy renesansowy plac w Rzymie. Otacza go wiele interesujących budowli, jak renesansowy pałac Wenecki (dziś siedziba muzeum) oraz Ołtarz Ojczyzny.

Piazza di Santa Maria in Trastevere

Gwarny, główny plac urokliwej dzielnicy Zatybrze. Znajduje się tu **bazylika** o tej samej nazwie (XII w.), pierwsze miejsce maryjnego kultu w Rzymie. Na środku placu stoi fontanna – popularne miejsce spotkań miejscowej młodzieży i turystów.

Kup książkę

Poleć książkę

SŁAWNE DROGI I ULICE

Via Appia Antica

Prowadząca na południe dawna rzymska droga konsularna. Dziś jest to rezerwat przyrody, gdzie wzdłuż brukowanego traktu zachowało się wiele starożytnych obiektów, w tym antyczne **katakumby**, w których chowani byli pierwsi chrześcijanie.

Via Condotti

Prowadząca na plac Hiszpański ulica, przy której mają swoje sklepy sławni projektanci mody, m.in. Prada, Versace, Gucci. Znajduje się tu także legendarne Caffè Greco.

Via Veneto

Elegancka ulica, gdzie w latach 50. i 60. XX w. gromadziła się śmietanka rzymskiego „dolce vita”, sportretowana przez Felliniego w swoim filmie.

Via del Corso

Jedna z najbardziej popularnych rzymskich ulic, łącząca plac Weneci z Piazza del Popolo.

Rzym

[Kup książkę](#)

[Poleć książkę](#)

▲ Ołtarz Ojczyzny

Kup książkę

Poleć książkę

Z tarasu rozciąga się przepiękny widok na cały plac Wenecki i Fori Imperiali. Jeszcze więcej, bo panoramę całego Rzymu, można zobaczyć ze szczytów wieży, gdzie wjeżdża się specjalną windą (bilet 7 EUR). Wewnątrz budynku znajdują się **muzea: Zjednoczenia** 📍 Museo del Risorgimento; www.risorgimento.it; 9.30–18.30; wstęp wolny, **Flag** 📍 Museo Sacro delle Bandiere; wt.–nd. 9.30–15.00; wstęp wolny i **Włoskiej Emigracji** 📍 Museo Nazionale Emigrazione Italiana; pn.–czw. 9.30–18.30, pt.–nd. 9.30–19.30; wstęp wolny, a także przestrzenie wystawowe.

Warto też wiedzieć, że potężny i osłepiający bielą marmuru, neoklasykistyczny gmach Altare della Patria nie jest ani specjalnie lubiany przez Rzymian, ani też doceniany przez znawców sztuki i architektury, którzy widzą w nim nieudane przywołanie antyku rzymskiego, źle wkomponowujące się w przestrzeń placu. Złóśliwi porównują go do tortu weselnego, maszyny do pisania, a nawet... sztucznej szczęki. Ta krytyka, paradoksalnie, przyciąga do Vittoriano licznych turystów, osobiście chcących zobaczyć ten „symbol współczesnego kiczu”, który jest drugim

największym budynkiem w Rzymie (po bazylice św. Piotra).

Pałac Wenecki

Plac Wenecki (Piazza Venezia) został zbudowany w XV w. i był pierwszym renesansowym placem w Rzymie. Jego nazwa pochodzi od XV-wiecznego **pałacu Weneckiego** 📍 Palazzo Venezia, Via del Plebiscito 118; www.museopalazzovenezia.beniculturali.it; wt.–nd. 8.30–19.30; wstęp 5 EUR, ulgowy 2,50 EUR, jednego z najwcześniej powstałych budynków renesansowych w Rzymie. Wykonany został wg projektu L.B. Albertiego na zlecenie weneckiego kardynała Barbo, późniejszego papieża Pawła II i był początkowo rezydencją papieską. Później mieściła się tutaj ambasada wenecka. W czasach Mussoliniego mieszkał tu sam „duce” (słynny jest balkon, z którego przemawiał), a więc to tutaj biło serce faszystowskich Włoch.

Dziś placówka jest filią **Muzeum Narodowego Rzymu**, prezentującą zbiory arrasów, a także obrazy – m.in. Fra Angelico, Berniniego, Giorgione i Guida Reniego. Swoją siedzibę ma tu też słynna biblioteka z bogatym księgozbiorem z dziedziny archeologii i historii sztuki.

▼ Pałac Wenecki

▲ Kasetonowy strop bazyliki św. Marka

Bazylika św. Marka

Przy połączonym z pałacem Weneckim placu św. Marka (Piazza San Marco), znajduje się wczesnochrześcijańska **bazylika św. Marka** 📍 *Basilica di San Marco*, wt.–sb. 8.30–12.00, pn.–sb. 16.00–18.00, nd. 9.00–13.00 i 16.00–20.00; wstęp wolny. Została wzniesiona w IV w., ale niemal całkowicie przebudowano ją w latach 1455–71 na polecenie kardynała Pietro Barbo. Renesansowa fasada, przyozdobiona jest pięknym portykiem o trzech arkadach zwieńczonych łożą, z której papież udzielał błogosławieństwa. Warto wiedzieć, że marmur do jej budowy zdjęto z Koloseum i teatru Marcellusa. Wnętrze kościoła jest utrzymane w stylu barokowym, choć zachowały się w nim także nieliczne elementy renesansowe, jak wspaniały kasetonowy strop z XV w. (w rzymskich kościołach zachowały się jedynie dwa takie stropy, drugi znajduje się w bazylice Santa Maria Maggiore). Szczególną uwagę warto zwrócić na mozaiki w absydzie, datowane na IX w., przedstawiające Chrystusa, apostołów i świętych. W kaplicach można oglądać cenne obrazy Palmy Młodszeo, Carla

Maraty, Melozza da Forlì, a w prezbiterium grobowiec dłuta Canovy.

Na rogu placu św. Marka stoi antyczny **posąg bogini Izdydy** – władczyni nieba i ziemi, zwany popularnie Madame Lukrecja (przypominał kochankę króla Neapolu). Jest to przykład „mówiącego posągu” (zob. s. 130), dzięki którym mieszkańcy Rzymu mogli bez cenzury wyrażać często niepochlebne opinie na tematy społeczne i polityczne.

Siedziba Weneckiego Towarzystwa Ubezpieczeniowego

Naprzeciw pałacu Weneckiego, po przeciwnej stronie Piazza Venezia znajduje się **siedziba Weneckiego Towarzystwa Ubezpieczeniowego** (Palazzo delle Assicurazioni Generali di Venezia), budynek wzniesiony dużo później, ale naśladujący styl pałacu Weneckiego. Co ciekawe, mieściła się tam niegdyś słynna kawiarnia Caffè Faraglia, w której wieczorami gromadziła się śmietanka włoskiego dekadyntyzmu ze słynnym pisarzem Gabrielem D'Annunzio na czele. Kawiarnia została niestety zamknięta w czasach dyktatury Mussoliniego, gdyż władze obawiały

się, że w jej wnętrzach może być przygotowywany zamach na dyktatora.

Obok, nieco w cieniu budynku towarzystwa ubezpieczeń, znajduje się nieduży **kościół Santa Maria di Loreto** (Matki Boskiej Loretańskiej). Tuż obok znajduje się druga świątynia **Santissimo Nome di Maria** (Najświętszego Imienia Maryi), wzniesiona by upamiętnić zwycięstwo Jana III Sobieskiego pod Wiedniem.

Przy placu Weneckim, na styku z Via del Corso wznosi się jeszcze jeden pałac, słynny z tego, że mieszkała w nim matka Napoleona. Nie dziwi więc nazwa rezydencji: **Palazzo Bonaparte**.

Galeria Colonna

Nieco dalej na wschód od placu Weneckiego znajduje się jedna z najważniejszych prywatnych galerii w Rzymie ★ **Galleria Colonna** ⓘ **Piazza Santi Apostoli 66**; www.galleriacolonna.it; sb. 9.00–13.00, zamkn. VIII; wstęp: 12 EUR, ulgowy 10 EUR. Mieści się ona w XVII-wiecznym **Palazzo Colonna**,

należącym (także współcześnie) do włoskiego możnego rodu Colonna. Jej początki sięgają XVII w.; z czasem powiększała swoje zbiory i dziś można w niej zobaczyć bogatą kolekcję dzieł malarstwa, głównie włoskiego z XIV–XVIII w., a także ekspozycję rzymskich rzeźb. Wśród wystawionych w galerii artystów warto wymienić m.in.: Guercina, Lorenzo Lotto, Bronzina, Rubensa, Tintoretta, Ghirlandaia, Palmę Starszego, Veronesa czy Carraccię. Dzieła rozmieszczono w trzech salonach. Ponadto można zwiedzać apartamenty księżniczki Izabeli z freskami Pinturicchia i cenną kolekcją widoków Rzymu autorstwa Vanvitellego.

Kościół św. Stanisława

Przy odchodzącej od placu św. Marka Via delle Botteghe Oscure stoi polski **kościół św. Stanisława** ⓘ **Chiesa di Santo Stanislao dei Polacchi**, www.duszpasterstwopolakowwrymie.com; pn.–pt. 6.30–7.30 i 17.00–19.00, nd. 7.00–13.00 i 17.00–20.00. Jego początki sięgają pontyfikatu Grzegorza XIII (XVI w.), kiedy to dzięki staraniom kardynała Stanisława

▼ Kościół Matki Boskiej Loretańskiej

Kup książkę

Poleć książkę

Taddeo Polacco, czyli Tadeusz Kunze-Konicz

Jednym z najbardziej cenionych polskich malarzy XVIII w., któremu udało się odnieść sukces także w Italii, był Tadeusz Kuntz-Konicz, znany we Włoszech jako Taddeo Polacco. Malarz przez dużą część swojego życia mieszkał i pracował w Rzymie, gdzie trafił – dzięki mecenasowi kanonika krakowskiego Andrzeja Stanisława Załuskiego – na studia artystyczne (1747–52). Taddeo Polacco uznawany jest za jednego z ostatnich przedstawicieli rzymskiego rokoka. Jego obraz *Święty Stanisław wskrzesza Piotrowina* znajdziemy w bocznym ołtarzu kościoła św. Stanisława przy Via delle Botteghe Oscure (Chiesa di Santo Stanislao dei Polacchi). Kuntze dekorował również Villę Borghese, a we Frascati pałac Biskupi i willę Parisi oraz kaplicę w kościele del Gesù, a także szereg innych kościołów i willi we Włoszech.

Obrazy Kuntze-Konicza znajdziemy także w wielu kościołach Krakowa (kaplice kościoła Misjonarzy na Stradomiu, ołtarz główny kościoła Paulinów na Skalce, *Męczeństwo św. Wojciecha* i *Święty Kazimierz* w zakrystii katedry wawelskiej), w warszawskim Muzeum Narodowym oraz na Wawelu (ostatnio został tam zakupiony cenny obraz artysty *Śmierć Priama* odnaleziony w prywatnych zbiorach włoskich).

Po śmierci swojego mecenasa malarz otrzymał zaproszenie na dwór hiszpański, gdzie jednak ostatecznie nie trafił ze względu na śmierć Ferdynanda VI. Niektórzy krytycy piszą, że w Rzymie miał gościć młodego Goyę, nie ma na to jednak dostatecznych dowodów. Natomiast karierę w Hiszpanii zrobił jego syn Pietro, znany tam jako Pedro Kunz y Valentini.

Hozjusza zainaugurowano działalność kościoła. Prócz świątyni mieściło się tu również hospicjum dla Polaków przebywających w Rzymie. W barokowym wnętrzu kościoła znajdują się liczne obrazy przedstawiające historie z życia polskich świętych, w tym obraz Tadeusza Kuntze-Konicza, *Święty Stanisław wskrzesza Piotrowina*. Warto także zwrócić uwagę na obraz Jana Styki *Quo Vadis*. W każdą niedzielę można uczestniczyć we mszy świętej odprawianej w języku polskim. Przy kościele od niedawna działa **pol-
skie biuro informacji dla pielgrzymów** 📍 Via delle Botteghe Oscure 15; pn.–pt. 9.00–13.30, wt.–czw. 16.00–17.30. Można tu uzyskać informacje na temat aktualnego programu papieskich audiencji i zgłosić swój udział w audiencji generalnej.

Tuż przy kościele polskim znajduje się jedna z siedzib muzeum Museo Nazionale Romano – **Crypta Balbi** 📍 wt.–nd. 9.00–19.45; wstęp: 7 EUR, ulgowy 3,50 EUR. Zajmuje ona otoczony portykami dziedziniec teatru Balbi, który został wzniesiony w 13 r. p.n.e. przez Lucjusza Corneliusza Balbo. Ta sekcja muzeum ma na celu przede wszystkim pokazanie, jak Wieczne Miasto zmieniało się na przestrzeni wieków. W ciekawy sposób wyeksponowane zostały wykopaliska prowadzone na terenie budynku.

Kościół del Gesù

Nieopodal kościoła św. Stanisława, przy Via del Plebiscito i Piazza del Gesù, wznosi się **kościół Jezusowy** 📍 Chiesa del Gesù; www.chiesadelgesu.org;

Rzymskie obeliski

Rzym jest miastem, w którym znajduje się największa na świecie liczba obelisków. Wielu może wydawać się to zadziwiające, ale wiąże się niewątpliwie z zamięłowaniem antycznych cesarzy do starożytności (sic!). Souweniry z Egiptu sprowadzało wielu rzymskich imperatorów, począwszy od Augusta (pierwszy obelisk w 10 r. p.n.e.), za którego władzy Egipt przeszedł pod panowanie Imperium Rzymskiego. Ostatni obelisk przywiózł Konstantyn II w 357 r. n.e. Osiem z trzynastu starożytnych obelisków pochodzi na pewno ze starożytnego Egiptu, pięć pozostałych to rzymskie kopie z okresu cesarstwa. Najstarszy i największy jest obelisk znajdujący się na Lateranie. Pochodzący ze świątyni Amona w Tebach i datowany na XV w. p.n.e. obelisk ma 31 m wysokości.

Na okres panowania Ramzesa II (koniec XIII w. p.n.e.) datowane są: obelisk Flaminio przy Piazza del Popolo oraz obeliski przy Panteonie i w willi Celimontana. Sporo młodsze, bo pochodzące z IV w. p.n.e., są: obelisk przy placu Montecitorio, obelisk usytuowany na zaprojektowanej przez Berniniego rzeźbie słonia naprzeciw kościoła Santa Maria sopra Minerva, a także obelisk dei Dogali, znajdujący się dziś w ogrodach w pobliżu term Dioklecjana. Z Egiptu, a dokładniej – jak przekazywał Pliniusz Starszy – z Heliopolis, pochodzi także obelisk watykański, stojący pośrodku placu św. Piotra. Zdobitł on mieszczący się tu wcześniej cyrk Nerona. Jest to jeden z trzech obelisków niepokrytych żadnymi inskrypcjami.

Inne obeliski: ten zdobiący fontannę Czterech Rzek przy Piazza Navona, obelisk u szczytu Schodów Hiszpańskich, obeliski na Eskwilinie i Kwirynale, na wzgórzu Pincio to rzymskie imitacje z okresu cesarstwa. Po jego upadku większość 13 obelisków zaginęła, część z nich była zakopana pod ziemią. Jedyнным wyjątkiem był obelisk Watykański, który pozostał zawsze na swoim miejscu, obok pierwszej bazyliki św. Piotra. Dopiero Sykstus V czuwający nad budową nowej świątyni przeniósł go na środek placu. Temu papieżowi zawdzięczamy też odnalezienie pozostałych obelisków i włączenie części z nich w nowo powstającą renesansową zabudowę Rzymu (obeliski na Lateranie, Eskwilinie, Piazza del Popolo). Jego dzieło kontynuowali kolejni papieże, łącząc te starożytne obiekty z Rzymem barokowym (np. Piazza Navona, okolice Panteonu) i klasycystycznym (Kwirynał, Montecitorio).

Dwudziestowieczne obeliski, które znajdziemy w konstrukcji latarni przy Via della Conciliazione, w dzielnicy EUR i przy wejściu na Foro Italico są rezultatem imperialistycznych ambicji Mussoliniego. Z tych samych pobudek w Rzymie znalazł się także obelisk nie pochodzący ze starożytnego Egiptu, ale stworzony przez cywilizację Aksum. Dyktator sprowadził go z okupowanej przez faszystów ówczesnej Abisynii. Obelisk, który wpisano na listę dziedzictwa UNESCO, został w 2005 r. zwrócony Etiopii.

◀ Piazza Navona, fontanna Czterech Rzek

Kup książkę

Poleć książkę

Palatyn

Do Forum Romanum przylega wzgórze

★ **Palatyn** ⓘ **Palatino, Via di San Gregorio 30, Via dei Fori Imperiali; www.coopculture.it; 16 II–15 III 8.30–17.00, 16–24 III 8.30–17.30, 25 III–31 VIII 8.30–19.15, IX 8.30–19.00, 1–27 X 8.30–18.30, 28 X–15 II 8.30–16.30; wstęp 12 EUR, ulgowy 7,50 EUR, bilet obejmuje wejście na Palatyn i do Koloseum, jest ważny 2 dni, rezerwacja 1,50 EUR, jedno z siedmiu legendarnych rzymskich wzgórz. To właśnie w grocie znajdującej się na stoku Palatynu wilczyca miała wykarmić Romulusa i Remusa. Mit spleta się tu z historią, gdyż na wzgórzu tym rzeczywiście w epoce żelaza powstała pierwsza rzymska osada.**

Żaden z palatyńskich budynków nie zachował się w nietkniętym stanie, z wielu nie pozostało prawie nic, dlatego nawet próba zrekonstruowania przypuszczalnego wyglądu wzgórza w pierwszych wiekach naszej ery wymaga niezwykle żywej wyobraźni.

Na północno-wschodnim krańcu Palatynu, za łukiem Tytusa, wznosiła się **świątynia Jowisza Ultora** (Mściciela), której ruiny ciągną się aż do **kościółka San Sebastiano**.

Pnącą się do góry starożytną drogą **Clivus Palatinus** dochodzimy na szczyt Palatynu, gdzie rozciąga się ogromny kompleks ruin budynków wchodzących niegdyś w skład wspaniałego ★ **pałacu Domicjana**.

W 81 r. n.e. trzeci cesarz z dynastii Flawiuszy zdecydował się bowiem wybudować nowy pałac na wzgórzu palatyńskim. Jego północny szczyt, zwany Germalus, był już jednak gęsto zabudowany, drugi wierzchołek zaś bardzo stromy. W związku z tym architekt Rabirius postanowił obniżyć szczyt, a ziemię w ten sposób pozyskaną wykorzystał do zasypania kotliny między dwoma wierzchołkami. Dzięki temu do naszych czasów, pod powierzchnią ziemi zachowały się

fragmenty wcześniejszych, pochodzących z okresu Republiki, domów.

Sam pałac miał dwa skrzydła, reprezentacyjne **Domus Flavia** i prywatne **Domus Augustana**. W Domus Flavia znajdowała się m.in. *aula regia*, czyli sala audiencyjna, oraz *triclinium*, w którym spożywano obiady. *Triclinium* było otoczone dziedzińcami, gdzie mieściły się fontanny (do dziś zachowały się dość dobrze pozostałości jednej z nich). Bliżej wejścia od Via San Gregorio znajdują się ruiny rozległego kompleksu Domus Augustana. Bardzo dobrze zachowane, sięgające nawet drugiego poziomu ceglane ściany umożliwiają lokalizację dwóch wewnętrznych dziedzińców. Można też wyjść na zachowany taras, z którego roztacza się widok na Circus Maximus i na całe wzgórze awentyńskie.

Pomiędzy Domus Flavia i Domus Augustana wciśnięty jest budynek byłego klasztoru, w którym obecnie mieści się **Antiquarium del Palatino**, gromadzące co prawda niezbyt liczne, ale za to bardzo cenne znaleziska archeologiczne z terenów wzgórza.

Za Domus Flavia znajdują się dwa domy, pochodzące jeszcze z okresu późnej Republiki, zwane **Casa di Livia** (Dom Liwii) i **Casa di Augusto** (Dom Augusta). Szczególnie interesujący jest ten pierwszy, pochodzący z I w. p.n.e., jeden z najlepiej zachowanych na całym Palatynie. Prawdopodobnie była to część domu, w którym żyli Oktawian i jego żona Liwia. W porównaniu do cesarskich pałaców Domicjana dom sprawia wrażenie bardzo prostego, ale też Oktawian opisywany jest raczej przez historyków i kronikarzy jako osoba dość skromna (w przeciwieństwie do cesarza późniejszego okresu). Poziom terenu na wzgórzu podniósł się znacznie w ciągu ostatnich dwóch tysiącleci, więc do Domu Liwii trzeba zejść po schodach. Następnie ozdobione freskami korytarze prowadzą na dziedzińiec, z którego przechodzi się do trzech pokoi. Także tam zachowały się wyblakłe lecz bardzo interesujące freski, m.in. w pokoju środkowym namalowana została scena, w której Hermes przybywa na ratunek lo, ukochanej Zeusa, pilnowanej przez stuokiego potwora Argusa.

▼ Ruiny pałacu Domicjana

Kup książkę

Poleć książkę

Obok Domus Augustana znajdują się ruiny świątyni Apollina wzniesionej przez Augusta. Stała na środku wielkiego placu, otoczonego z trzech stron portykiem, w którym były ustawione posągi Danaid.

Niewiele pozostało natomiast ze świątyni Kybele, bogini płodności, której kult Rzymianie przejęli z Azji. Dziś widoczne są zaledwie fundamenty i kilka baz kolumn. Nieopodal znajdują się „Chaty Romulusa”. Według legendy po zabiciu brata-bliźniaka Remusa, Romulus założył właśnie na Palatynie pierwszą osadę. W 1940 r. odkryto w ziemi miejsca wypełnione innego rodzaju ziemią niż ta, która znajdowała się wszędzie dookoła. Archeologowie ustalili, że są to pozostałości po pierwszych budynkach powstałych w tym miejscu w IX w. p.n.e.

Za nimi rozciąga się wspaniała zielona przestrzeń. W XVI w. kardynał Alessandro Farnese kupił bowiem ruiny pałacu Tyberiusza na Palatynie i zlecił Vignoli zaprojektowanie na tym miejscu ogrodów.

W ten sposób powstał jeden z pierwszych **ogrodów botanicznych** w Europie. Roztacza się z niego doskonały widok na Forum Romanum, a połączone schodami tarasy schodzą od samego wierzchołka Palatynu aż do Atrium Vestae na Forum Romanum. To właśnie do tego ogrodu sprowadzono po raz pierwszy kilka egzotycznych roślin, które nie występowały przedtem w Europie, jak np. akację *Aca-cia farnesiana*.

Na wschodniej stronie Palatynu rozciągał się **stadion Domicjana**, czyli hipodrom, o którego istnieniu świadczy sporych rozmiarów zagłębienie terenu. Nie wiadomo jednak, czy był to stadion miejski czy też może prywatny budynek cesarza. Obok Septymiusz Sewer rozbudował dawny pałac flawijski i wznosił na południowej krawędzi wzgórza termy, a na południowo-wschodnim zboczu trzykondygnacyjną budowlę – tzw. Septizodium, której fasada znana nam jest z renesansowych rysunków.

▼ Stadion Domicjana

Kup książkę

Poleć książkę

Via dei Fori Imperiali s. 116

Wzdłuż Forum Romanum ciągnie się szeroka arteria Via dei Fori Imperiali, zbudowana przez Mussoliniego w latach 20. XX w. Miała ona znaczenie reprezentacyjne, gdyż odbywały się tu propagandowe marsze i parady. Z dzisiejszego punktu widzenia, jej budowa nie była szczególnie szczęśliwym posunięciem. Oddziela ona bowiem fora cesarskie od Forum Romanum, z którym tworzyły niegdyś integralną całość, uniemożliwiając także w dużym stopniu prace archeologiczne.

Kościół świętych Kosmy i Damiana, świątynia Romulusa

Od VI w. n.e. do 1947 r. przedścionkiem kościoła na forum Wespazjana była **świątynia Romulusa** (Tempio del Divo Romolo) – wybudowana przez Wespazjana jako część świątyni Pokoju, a następnie poświęcona przez cesarza Maksencjusza swojemu synowi. Wejście prowadziło wtedy od Forum Romanum przez ciężkie drzwi z brązu, pochodzące z czasów rzymskich. Dziś świątynię Romulusa można obejrzeć przez ochronną szybę z wnętrza **kościół św. św. Kosmy i Damiana** Basilica dei Santi Cosma e Damiano; 9.00–13.00, 15.00–19.00; **wstęp wolny**. W jego absydzie na uwagę zasługuje jedna z niewielu zachowanych późnych rzymskich mozaik (VI w. n.e.), przedstawiająca błogosławiącego Chrystusa otoczonego świętymi; poniżej wyobrażono Betlejem i Jerozolimę, a między nimi dwanaście owieczek symbolizujących apostołów. Skręcając z atrium kościoła w prawo, zobaczymy tradycyjną neapolitańską szopkę (*presepe*).

Kościół św. Franciszki Rzymianki

Nieopodal mieści się **kościół św. Franciszki Rzymianki** Chiesa di Santa Francesca Romana; Piazza Santa Francesca Romana 4; 7.30–12.30, 16.30–19.30; **wstęp wolny**, wybudowany w IX w. na gruzach wzniesionej przez Hadriana świątyni Wenus i Romy, której fragmenty zachowały się do dziś. Była to budowla o nietypowym układzie – w prostokątną budowlę wkomponowano dwie celle zwrócone do siebie tyłem absyd. Kościół został w XV w. poświęcony lokalnej świętej pochodzącej z Zatybrza – dziś patronce kierowców. Wnętrze przebudowane w XVI w. kryje bogato zdobiony strop, a w zakrystii cenną ikonę z V w. – **Madonnę Glycophilusa**. Znajduje się tu również kamień, na którym według legendy odbite są kolana świętych Piotra i Pawła. Poklasztorne krużganki mieszczą obecnie lapidarium, tzw. Antiquarium Forense.

▲ Kościół św. Franciszki Rzymianki

na polecenie Aleksandra Farnese (papieża Pawła III), rozpoczął w 1517 r. Antonio Sangallo Młodszy, a kontynuowali Michał Anioł, Vignola i Giacomo della Porta. W miejscu, w którym stanął pałac wcześniej znajdowała się dawna średnio-wieczna forteca. Architekt kazał ją zburzyć, ale zachował fundamenty. W ten sposób powstała budowla wznosząca się jak graniastostup. Aktualnie Palazzo Farnese jest siedzibą ambasady Francji.

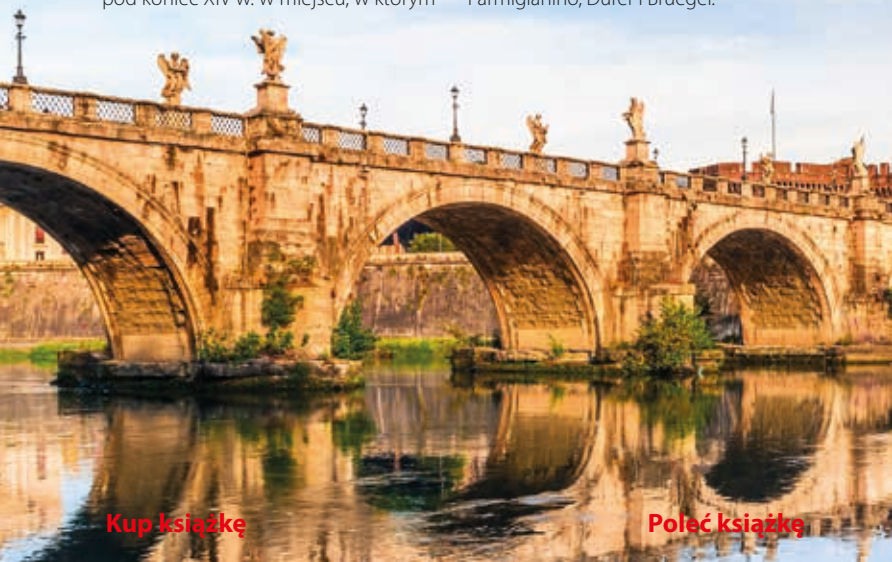
Mieszcząca się tu niegdyś kolekcja jest przechowywana w muzeach Neapolu (Capodimonte i Muzeum Archeologiczne). Natomiast wciąż warte uwagi są wystawne wnętrza pałacu, a szczególnie galeria udekorowana przez Carraccich. Wspaniałe freski na jej suficie powstały w 1601 r. i przedstawiają zaczerpnięty z *Metamorfoz* Owidiusza temat boskiej miłości.

Na otaczającym budynek **Piazza Farnese** stoją dwie XVII-wieczne fontanny, do których budowy zostały wykorzystane baseny z egipskiego marmuru znajdujące się w termach Karakalli. Wznosi się tu także **kościół św. Brygidy** – narodowy kościół Szwedów, zbudowany pod koniec XIV w. w miejscu, w którym

święta otworzyła hospicjum. W środku budowli znajduje się okrągły dziedziniec z dwupoziomowymi arkadami.

Pałac Spada

Przy Piazza Capo di Ferro napotkamy XVI-wieczny **Palazzo Spada**, w którym mieści się galeria sztuki **Galleria Spada** **Piazza Capo di Ferro 13; www.galleriaspada.beniculturali.it; wt.–nd. 8.30–19.30; wstęp 5 EUR, ulgowy 2,50 EUR.** Rezydencja, która stanowi obecnie również siedzibę Rady Państwa, została wzniesiona w 1548 r. przez kardynała Girolamo Capodiferro. Kolejny właściciel, kardynał Bernardino Spada, nabył go w 1. poł. XVII w. i w znacznej mierze przebudował, zlecając prace Borrominiemu. To on jest autorem słynnego perspektywicznego korytarza, wyglądającego na wiele dłuższy niż w rzeczywistości (9 m) – świetnego przykładu architektury iluzjonistycznej, opartej na matematycznej perspektywie. W zbiorach pałacowej galerii znajdują się głównie XVII-wieczne dzieła takich artystów jak: Guido Reni, Guercino, Domenichino, Gentileschi, Gaulli, Tycjan, Parmigianino, Dürer i Bruegel.

Zamek św. Anioła

Zanim wejdzie się na teren Watykanu warto zwiedzić otaczającą go dzielnicę zwaną Borgo, a przede wszystkim zajrzeć do leżącego po prawej stronie Tybru **★ zamku św. Anioła** **i Castel Sant'Angelo**; Lungotevere Castello 50; www.castelsantangelo.com; wt.–nd. 9.00–19.30; wstęp 10,50 EUR, ulgowy 7,50 EUR, do którego dochodzi się słynnym **mostem św. Anioła**.

Jego nazwa była wielokrotnie zmieniana. Początkowo brzmiała ona Ponte Elio, zwano go też mostem św. Piotra, jako że stanowił jedyny dostęp do Watykanu. Dzisiejsza nazwa wywodzi się z opowieści o zarazie w Rzymie za czasów Grzegorza Wielkiego. Według legendy na szczycie mauzoleum Hadriana ukazał się papieżowi Grzegorzowi Wielkiemu archanioł Michał

z mieczem, kładąc kres cierpieniu mieszkańców miasta. Od tego czasu również mauzoleum Hadriana nosi nazwę zamku św. Anioła. Przez wiele lat most był świadkiem licznych egzekucji osób skazanych na śmierć (przed wykonaniem wyroku więźniów przetrzymywano w zamku). W 1536 r. papież Paweł III powierzył Raffaellowi z Montelupo ozdobienie mostu figurami ewangelistów i patriarchów. Szybko uległy one jednak zniszczeniu, a w XVII w. zostały zastąpione przez niezwykle dynamiczne figury aniołów. Pracami restauracyjnymi mostu kierował sam Bernini, autor dwóch postaci z koronami cierniowymi. Rzeźby mistrza uznano jednak za zbyt piękne, by mogły niszczyć na moście, i oryginalne figury zastąpiono kopiami.

▼ Zamek św. Anioła

Rzym filmowy

O Rzymie można się sporo dowiedzieć, a także o nim pomarzyć lub za nim zatęsknić, oglądając filmy. I to zarówno te, które próbują analizować społeczne problemy jego mieszkańców lub zmierzyć się z samym fenomenem pełnego kontrastów Wiecznego Miasta, jak i te, które Rzym traktują tylko jako tło lub pretekst do opowiedzenia innych historii. Poniżej prezentujemy subiektywny wybór całkowicie różnych gatunkowo filmów, starszych i nowszych.

Słodkie Życie (La Dolce Vita, **reż. Federico Fellini, 1960)**

Dolce Vita pozwala zobaczyć szczególnie obraz Rzymu lat 60., którego chyba już dziś nie ma. Film opowiada siedem dni z życia dziennikarza i playboya Marcella, piszącego lekkie artykuły prasowe (w tej roli Marcello Mastroianni). Wbrew pozorom i tytułowi, jest to bardzo gorzki film o poszukiwaniu sensu życia i swojego miejsca na świecie. Film zdobył złotą Palmę w Cannes i Oscara za najlepsze kostiumy.

Roma (reż. Federico Fellini, 1972)

Kolejny film Felliniego z Rzymem w tle. Tym razem przed nami oniryczna wizja miasta i jego mieszkańców w luźno powiązanych ze sobą obrazach, rozgrywających się w różnych, niejednokrotnie dziwnych, częściach Wiecznego Miasta od lat 30. po 70.

Rzymskie wakacje (Roman Holiday, **reż. William Wyler, 1953)**

Mimo że romantycznych komedii z Italią w tle nakręcono wiele ten film niewątpliwie należy do klasyki gatunku. Niezapomniana Audrey Hepburn w roli księżniczki Anny, której udaje się na chwilę zgubić swoją świętą i uciec ze złotej klatki oraz

Gregory Peck jako towarzyszący jej w wędrówce po Rzymie przystojny dziennikarz, węszący świetny temat na artykuł. Niewątpliwie kultowa scena, z Ustami Prawdy, w dużej mierze wyjaśnia dlaczego dziś ustawiają się w tym miejscu rzesze turystów, pragnących tak jak główni bohaterowie włożyć rękę w usta boga Portonusa. Film zdobył trzy Oscary.

Zakochani w Rzymie (To Rome with Love, **reż. Woody Allen, 2012)**

Luźno powiązane ze sobą cztery historie, które łączy Rzym, jako tło i miejsce akcji. Jednym z bohaterów jest Leopoldo (w tej roli świetny Roberto Begnini), który z niewiadomych przyczyn nagle staje się celebrytą. W filmie występuje także sam Allen, który gra niespełnionego reżysera, pragnącego wypromować wielki talent operowy, jaki nagle zauważa w pewnym, śpiewającym wyłącznie pod prysznicem, przedsiębiorcy pogrzebowym. Film pozwala przypomnieć sobie miasto lub pozwiedzać go jeszcze przed podróżą, towarzysząc reżyserowi, który snuje lekką i równocześnie satyryczną opowieść o sławie, miłości i grze pozorów.

Dziennik intymny (Caro diario, **reż. Nanni Moretti, 1993)**

Bardzo osobisty film Nanniego Morettiego, jednego z najciekawszych przedstawicieli włoskiego kina autorskiego, reżysera nagrodzonego złotą Palmą *Pokoju syna*, czy wzbudającego kontrowersje, ale i poniekąd prorocznego filmu *Habemus Papam*, w którym jedną z głównych ról zagrał Jerzy Stuhr. Na *Dziennik intymny* składają się trzy odrębne obrazy połączone osobą głównego bohatera (wciela się w niego sam reżyser).

Sugestywna jest zwłaszcza pierwsza część filmu, w której przemierza on na skuterze opustoszały w czasie sierpniowych upałów Rzym. Jak zwykle u Morettiego, który bywa niejednokrotnie porównywany do Woody'ego Allena, dużo tu groteski i celnych spostrzeżeń.

Złodzieje rowerów (Ladri di biciclette,
reż. Vittorio de Sica, 1948)

Arcydzieło włoskiego neorealizmu i jeden z klasyków światowego kina. Pokazuje powojenne Włochy w dobie kryzysu. Film o ludzkiej desperacji, ale także solidarności, jaka rodzi się pomiędzy bohaterami filmu, w których rolach de Sica obsadził samych naturszczyków spotkanych na rzymskich peryferiach i rzeczywiście znajdujących się w takiej sytuacji. Bohaterem filmu jest też sam Rzym i jego peryferie. Film znalazł się na watykańskiej liście 45 filmów o szczególnie walorach chrześcijańskich oraz na liście 100 włoskich filmów, które „zmieniły zbiorową pamięć narodu”.

Mamma Roma (reż. Pier Paolo Pasolini, 1962)

Historia rzymskiej prostytutki zwanej Mamma Roma, w której rolę wcieliła się świetna Anna Magnani. By zapewnić lepszy byt synowi postanawia zmienić swoje życie i zerwać z niewygodną przeszłością. Ta jednak ją dopada i wciąga w destrukcyjne mechanizmy społeczne. Film o ludzkich słabościach, pełen religijnych aluzji i cytatów z włoskiego malarstwa renesansowego...

Wielkie piękno (La grande bellezza,
reż. Paolo Sorrentino, 2013)

Historia podstarzałego dziennikarza Jepa Gambardelli, który w poszukiwaniu wrażeń, a także by wypełnić wewnętrzną pustkę przemierza Rzym. Film jest zarówno gorzkim oskarżeniem wymierzonym w świat włoskich intelektualistów i artystów, ale

także głębszą refleksją o przemijaniu. W tle obrazy Wiecznego Miasta, którego wielkie piękno skonfrontowane jest z wielką brzydota jego elit. Film porównywano do dzieł Felliniego, z którymi niewątpliwie dialoguje. Jest jednak opowieścią o innych już czasach i ludziach. Dodatkowym walorem filmu są fenomenalne zdjęcia. Oskar za najlepszy film zagraniczny.

Rzym, miasto otwarte (Roma, citta aperta,
reż. Roberto Rossellini, 1945)

Dzieło zwiastujące włoski neorealizm, próbujący pokazać rzeczywistość bez zbędnych upiększeń. Ogromnym walorem i siłą tego filmu jest przedstawienie obrazu wyniszczzonego wojną Wiecznego Miasta. Obrazu autentycznego, bo kręconego na ulicach Rzymu, z którego dopiero wycofują się faszyści.

Anioły i demony (Angels & Demons,
reż. Ron Howard, 2009)

Thriller sensacyjny, będący ekranizacją poczytnej książki Dana Browna. W szybkim tempie przemykają nam przed oczami sugestywne obrazy Rzymu i Watykanu, w których toczy się akcja. Nie wszystkie jednak sceny historii próbującej zagrozić Kościołowi sekty iluminatów, której zagadkę próbuje rozwiązać Robert Langdon (Tom Hanks), kręcone były w Wiecznym Mieście. Z powodów dyplomatycznych (urażony niektórymi wątkami Kościół nie zgodził się na udostępnienie miejsc do zdjęć) oraz artystycznych (sceny stwarzające realne zagrożenie dla zabytków, jak ta w fontannie Czterech Rzek przy Piazza Navona), w role Rzymu wcieliły się też inne miejsca jak chociażby pałac w Casercie, udający ogrody watykańskie. Część miejsc stworzono także w studiu. Można próbować zgadywać, które są autentyczne. Nie jest to zresztą jedyny film z Rzymem w tle, który nie był kręcony w tym mieście.

Watykan – najmniejsze państwo świata – zajmuje 44 ha (tak naprawdę jest to miasto w mieście) i jest stolicą Kościoła katolickiego. Głównymi jego ośrodkami są plac i bazylika św. Piotra, pałac Papieski, Muzea Watykańskie, ogrody i Biblioteka Watykańska. Oprócz tego obszaru Watykan posiada także eksterytorialną zwierzchność nad kilkoma miejscami w Rzymie. Są to tzw. cztery bazyliki większe, poza bazyliką św. Piotra to: św. Jana na Lateranie (San Giovanni in Laterano) wraz pałacem Laterańskim, św. Marii Większej (Santa Maria Maggiore), św. Pawła poza Murami (San Paolo fuori le Mura), a także pałace: della Cancelleria (przy Corso Vittorio Emanuele II) i Propaganda Fide (w okolicach Schodów Hiszpańskich), szpital pediatryczny Bambino Gesù oraz zamiejskie posiadłości w Castel Gandolfo, obejmujące pałac Papieski i wille Cybo i Barberini.

Liczbę mieszkańców Watykanu szacuje się na około tysiąc, z czego połowa ma obywatelstwo watykańskie. Natomiast pracuje tam w przybliżeniu 3 tys. osób. Watykan posiada własną pocztę (wydającą swoje znaczki), mennice (od 2002 r. obowiązującą walutą jest tu podobnie jak we Włoszech euro), bank oraz linię kolejową. Ma swoją gazetę „L'Osservatore Romano” (ukazuje się ona także po polsku) oraz radiostację. Watykan dysponuje własną siłą zbrojną w postaci Gwardii Szwajcarskiej.

HISTORIA

Watykan, jako państwo w obecnej postaci, powstał na mocy traktatów laterańskich podpisanych w 1929 r. pomiędzy Mussolinim a papieżem Piusem XI. Jednak jeśli przyjmiemy, że Watykan tak naprawdę jest bezpośrednim spadkobiercą

Państwa Kościelnego, to trzeba uznać, że jego historia sięga wczesnego średniowiecza. Uznaje się bowiem, że Państwo Kościelne powstało po upadku zachodniego cesarstwa rzymskiego, wtedy utraciło pozycję na rzecz patriarchatu konstantynopolskiego, a zaczęło rosnąć w siłę od czasów reform papieża Grzegorza I Wielkiego (590–604). Pepin Krótki nadał mu w 756 r. posiadłości terytorialne: Księstwo Rzymu, egzarchat Rawenny, tzw. Pentapolis (pięć miast: Fano, Ancona, Senigalia, Rimini, Pesaro) oraz Umbrię. W XI w. doszły do tego jeszcze ziemie Benewentu.

Co dziesiąty to wysoki, młody Szwajcar

Institucja Gwardii Szwajcarskiej istnieje już ponad pół tysiąca lat. Została założona w 1506 r. przez papieża Juliusza II, rekrutującego do niej szwajcarskich najemników. Dziś w Gwardii służy 100 osób, w związku z czym, jak mówi anegdota, Jan Paweł II żartował kiedyś, iż „Watykan jest najbardziej zmilitaryzowanym państwem świata, prawie co dziesiąty mieszkaniec jest żołnierzem”.

Warunki, które muszą spełnić funkcjonariusze Gwardii Szwajcarskiej to: bycie katolikiem, stanu wolnego, o dobrej reputacji i wzroście powyżej 174 cm, w wieku nieprzekraczającym 35 lat w chwili rozpoczęcia służby oraz oczywiście posiadanie obywatelstwa Szwajcarii. Legenda głosi, iż charakterystyczne stroje Gwardii Szwajcarskiej, w żółtych, czerwonych i granatowych barwach rodu Medyceuszów zaprojektował sam Michał Anioł. Nie jest to jednak całkowicie zgodne z prawdą. Stroje stworzył bowiem na początku XX wieku, komendant Jules Repond. Wzorował się on na freskach Rafaela z apartamentów papieskich, takich jak przedstawienia żołnierzy w scenach *Mszy Bolseńskiej* czy *Wypędzeniu Heliodora*. Poza oficjalnym strojem istnieje także drugi, roboczy, rodzaj uniformu złożonego ze skromniejszych granatowych spodni i bluzy. Uzbrojenie gwardzistów w większości przypadków ogranicza się jedynie do miecza i halabardy. Zezwolenie na posiadanie broni palnej mają tylko oficerowie podczas służby nocnej.

co powoduje prawie 60 lat zaostzonych stosunków na linii państwo – Kościół. Poprawne stosunki przywróciły wcześniej wspomniane Traktaty laterańskie.

WARTO ZOBACZYĆ

Centralnymi punktami w Watykanie są bazylika św. Piotra (Basilica di San Pietro in Vaticano) i plac św. Piotra (Piazza San Pietro). Powstały one w miejscu, gdzie zgodnie z tradycją w 67 r. miał ponieść męczeńską śmierć św. Piotr. Mieścił się tu bowiem cyrk Kaliguli (lub Nerona), w którym zginęło wielu pierwszych chrześcijan.

Plac św. Piotra

Od ponad tysiąca lat **plac św. Piotra** (Piazza San Pietro) pełni rolę centrum chrześcijaństwa. Jest także największym

placem na świecie. Ma kształt doskonałej elipsy, której długość wynosi 240 m i może pomieścić około 350 tys. osób. Od końca XVI w. dwie połowy elipsy otaczającej plac składają się z czterech rzędów kolumn doryckich.

Okalająca go **kolumnada** (284 kolumny i 88 pilastrów) oraz figury świętych i męczenników (w liczbie 140) są dziełem Berniniego. Wśród świętych postaci znalazł się także Polak – św. Jacek Odrowąż. W centrum stoi egipski **obelisk** sprowadzony do miasta przez cesarza Kaligulę, a na placu św. Piotra umieszczony w 1586 r. przez Domenica Fontanę na polecenie papieża Sykstusa V. Na szczycie obelisku, w miejscu gdzie wcześniej, zgodnie z tradycją znajdowały się prochy Juliusza Cezara, przechowywane są relikwie Krzyża Chrystusa. Dwie symetryczne fontanny na placu zostały

Kup książkę

Poleć książkę

zaprojektowane przez Berniniego i Madernę. Przy końcu owalnej części placu znajduje się **Spizowa Brama** pilnowana przez gwardzistów szwajcarskich, a za nią imponujące **Schody Królewskie**, zaprojektowane przez Berniniego. W rzeczywistości są one krótsze niż mogłoby się wydawać, gdyż zastosowano tu efekt złudzenia optycznego.

Konstrukcja placu jest symboliczna i ma odzwierciedlać ramiona Chrystusa-Kościoła, który pragnie przyciągnąć wszystkich ludzi. Plac niemal zawsze pełen jest turystów, lecz szczególnie liczne rzesze pielgrzymów przybywają

tu w niedzielę o godzinie 12.00, kiedy to odbywa się tradycyjna uroczystość zwana Angelus (Anioł Pański), podczas której papież osobiście błogosławi tłumy zebrane na placu św. Piotra.

Bazylika św. Piotra

W miejscu, w którym zgodnie z tradycją miał znajdować się grób św. Piotra, nawrócony cesarz Konstantyn w 324 r. rozpoczął budowę poświęconej apostołowi świątyni. ★ **Bazylika św. Piotra** ⓘ **Basilica di San Pietro**; www.vatican.va; bazylika: X–III 7.00–18.30, IV–IX 7.00–19.00, kopuła X–III 8.00–17.00, IV–IX 8.00–18.00, zwiedzanie

Papież Jan Paweł II

W Grotach Watykańskich, w krypcie Jana XXIII, pod białą, skromną, marmurową płytą, spoczywa papież Jan Paweł II. Tradycja pochówku w grotach sięga pierwszych wieków chrześcijaństwa, z czasem zaczęto tu chować jedynie następców św. Piotra.

Jan Paweł II przybył do Rzymu na konklawe w październiku 1978 r. (wcześniej studiował w Rzymie). Trzy lata później, na placu św. Piotra, został ciężko postrzelony. Tutaj spędził ostatnie lata życia, nękany postępującą chorobą Parkinsona. Jednak aktywność papieża w czasie prawie 27-letniego pontyfikatu stała się przysłowiowa. Jan Paweł II nadał nowy wymiar służbie na Stolicy Piotrowej. Był to niezmordowany pielgrzym, autor olbrzymiej liczby publikacji nie tylko z zakresu teologii, autorytet w świecie chrześcijańskim i pozachrześcijańskim, mediator z innymi wyznaniem i religiami. Te i wiele innych aspektów działalności Jana Pawła II złożyło się na niepowtarzalny wizerunek papieża. Pontyfikat Wojtyły rozpoczął się po raz pierwszy w historii papiestwa od przemówienia do zebranego na placu tłumu. Również umieraniu tego uwielbianego papieża towarzyszyły rzesze wiernych zgromadzonych niedaleko apartamentów papieskich, na placu św. Piotra. *Papa vagabondo* – tak żartobliwie i dobroduszenie mówili o nim Włosi, ponieważ jako pierwszy z biskupów Rzymu nie czekał na rzesze pielgrzymów, lecz sam wychodził im naprzeciw, odwiedzając wiele odległych krajów. Pontyfikat Jana Pawła II należał do najdłuższych w historii Kościoła. Wprowadził chrześcijaństwo w trzecie tysiąclecie. Burzliwe czasy, w których papież stał na czele Kościoła, przyniosły ogromne zmiany na całym świecie. Jan Paweł II był tym biskupem Rzymu, który potrafił nadać swemu urzędowi nowoczesny wymiar, a zarazem pozostawić światu uniwersalną i ponadczasową naukę.

tylko w odpowiednim stroju (przykryte ramiona i kolana); wstęp wolny, kopuła: wejście 8 EUR, wjazd 10 EUR, winda po prawej stronie bazyliki. Powstała ona na planie bazyliki z pięcioma nawami. Przed wejściem znajdowało się atrium z fontanną ozdobioną ogromną szyszką z brązu, która zachowała się do dziś i obecnie jest ozdobą dziedzińca Cortile della Pigna na terenie Muzeów Watykańskich.

Kościół Konstantyna przetrwał do XV w., kiedy to, ze względu na osuwanie się terenu, co groziło zawaleniem budowli, postanowiono wybudować w tym miejscu nową świątynię.

Pierwsze plany przebudowy snuł już od 1425 r. papież Mikołaj V, natomiast za datę rozpoczęcia budowy bazyliki w jej obecnym kształcie uważa się 1506 r., kiedy to papież Juliusz II powierzył prace Donato Bramantemu. Projektuje on bazylikę w renesansowym stylu, na planie krzyża greckiego.

Ponieważ budowa ciągnęła się przez wiele lat, kościół jest dziełem wielu najwybitniejszych artystów – pracowali tu, oprócz wspomnianego Bramantego, także Giuliano da Sangallo, Rafael, Antonio da Sangallo Młodszy i Michał Anioł, a po nich jeszcze Pirro Ligorio, Vignola, Giacomo della Porta, Domenico Fontana i, jako ostatni, Carlo Maderna. Wielokrotnie zmieniała się także koncepcja architektoniczna bazyliki, a główny przedmiot sporów stanowiła kwestia czy stanąć ma ona na planie krzyża greckiego czy łacińskiego. Ogromną kopułę bazyliki zaprojektował Michał Anioł, choć to nie on skończył jej budowę. Fasadę wykonał Carlo Maderno, który ostatecznie przekształcił plan bazyliki z krzyża greckiego na łaciński. Świątynia została konsekrowana w 1626 r. przez Urbana VIII. Obecnie jest to największy kościół chrześcijański na świecie. Długość dłuższego ramienia krzyża bazyliki wynosi 210 m, a wysokość kopuły 136 m.

▼ Plac św. Piotra – widok z kopuły bazyliki

Kup książkę

Poleć książkę

Na **fasadzie** świątyni znajdują się rzeźby Berniniego (*Chrystus oraz apostołowie*), a po dwóch stronach podwyższenia schodów – święci Piotr (z kluczami) i Paweł (z mieczem). Wejście poprzedza portyk Maderny. Zdobią go przepiękne mozaiki przedstawiające łódź (tzw. Navicella)

symbolizującą Kościół. Jest to kopia zaginionego oryginału autorstwa Giotta, który zdobił bazylikę Konstantyna. Po prawej stronie przedsionka znajduje się wykonany przez Berniniego pomnik Konstantyna na koniu, a symetrycznie po lewej pomnik Karola Wielkiego w takiej samej pozie.

Listy z mojego Rzymu

„Pytasz się, czy nasyciłem się Rzymem, Rzymem nie można się nigdy nasycić. Gdziekolwiek będę, zawsze będę nosił w sobie niedosyt jego uroku i zawsze będę za nim tęsknił jak za swoim *home of spirit*, jak go nazwał jakiś Anglik. Wypada mi więc po raz ostatni spojrzeć na Rzym i pójść w świat. Spojrzę na niego z kopuły Świętego Piotra. Chyba to jedyne miejsce, skąd można patrzeć nie tylko na miasto, ale na cały świat. (...) I na jej szczycie nie czujesz się już mizernym robakiem bez pokory, lecz wolnym człowiekiem pełnym pokory. I wtedy zdumiewa Cię radośnie wszystko; i sama kopuła jako doskonały wyraz czyjegoś umiłowania piękna i nieskazitelnej harmonii i ta bliskość błękitu nad Tobą, jak szare morze bez granic, i ta nieobeszła przestrzeń pod niebem, i biegnące cienie drogi po wszystkie strony świata, i to dalekie morze na nieboskłonie, zanurzone w opalowej mgielce” – pisał Gustaw Morcinek w książce *Listy z mojego Rzymu*.

Do bazyliki prowadzi pięć **bram**. Skrajnie z prawej strony znajduje się Święta Brama (otwierana jedynie podczas celebracji roku jubileuszowego). Upamiętnia ona słowa Chrystusa: „Ja jestem bramą, kto przeze mnie przejdzie, będzie zbawiony”. Następna to brama Sakramentów (XX w.), natomiast środkowa, renesansowa brama wykonana została przez florentczyka Filarete do poprzedniej bazyliki i przedstawia ukrzyżowanie św. Piotra (zgodnie z tradycją głową w dół). Kolejną jest brama Dobra i Zła (XX w.), a ostatnia to, również dwudziestowieczna, brama Śmierci dedykowana papieżowi Janowi XXIII, autorstwa Giacomina Manzù.

Wnętrze bazyliki cechuje harmonia, choć zwiedzających je po raz pierwszy może przytłoczyć ogrom tego miejsca. Na szczegółowe obejrzenie wszystkich skarbów we wnętrzu kościoła należy poświęcić sporo czasu. Będąc jednak w bazylice św. Piotra, na pewno nie można pominąć jednej z najsłynniejszych rzeźb w historii, a mianowicie **Piety Michała Anioła**. Znajduje się ona zaraz po

prawej stronie od wejścia. Od zwiedzających dzieli ją pancerna, szklana szyba, zamontowana po tym, jak w latach 70. rzeźba została zaatakowana i zniszczona przez uzbrojonego w młotek szaleńca. *Pieta*, rzeczywiście robi ogromne wrażenie, tym bardziej jeśli się pomyśli, że artysta w momencie jej tworzenia miał 24 lata i był prawie nikomu nieznanym rzeźbiarzem. Powszechny zachwyt nad rzeźbą nie zmienia faktu, że wzbudzała ona także kontrowersje, a to ze względu na fakt, iż postać bolejącej Matki Boskiej ma twarz młodej kobiety, niemalże rówieśniczki swojego syna, którego ciało trzyma w ramionach. Artysta tłumaczył to jednak świętością postaci pozwalającą jej zachować wieczną młodość.

Mijając kaplicę Krucyfiksu (od znajdującego się tam średniowiecznego krucyfiksu Pietra Cavalliniego), naprzeciw której znajduje się pomnik szwedzkiej królowej Krystyny, warto zajrzeć do kaplicy Najświętszego Sakramentu, gdzie znajduje się jedyne w bazylice malowidło ścienne (*Święta Trójca* Pietra da Cortony). Baczne oko zauważy na pewno, że

▼ Kolumnada Berniniego na placu św. Piotra

Kup książkę

Poleć książkę

PROGRAM PARTNERSKI

GRUPY WYDAWNICZEJ HELION

1. ZAREJESTRUJ SIĘ
2. PREZENTUJ KSIĄŻKI
3. ZBIERAJ PROWIZJĘ

Zmień swoją stronę WWW
w działający bankomat!

Dowiedz się więcej i dołącz już dzisiaj!

<http://program-partnerski.helion.pl>

GRUPA WYDAWNICZA

 Helion SA

Travelbook to Twój niezastąpiony towarzysz podróży. Wskaże Ci najważniejsze atrakcje, podpowie, czego szukać poza głównymi szlakami, i wprowadzi w świat miejscowych obyczajów. Znajdziesz w nim opisy najciekawszych regionów i miast, a sprawdzone informacje praktyczne umożliwią staranne zaplanowanie podróży.

Rzym

Wieczne Miasto, do którego „prowadzą wszystkie drogi”. Starożytne ruiny i nowoczesna metropolia. Zakurzone zaułki i najwspanialsze dzieła sztuki. Miasto łączące skrajności, stojące niegdyś na czele świata pogańskiego, a dziś będące centrum chrześcijaństwa. Turystów i pielgrzymów przyciągają tu niezliczone dostojne zabytki, skarby Watykanu, a także nieokreślona magia, która fascynuje, onieśmiela i uzależnia, każąc wracać do Miasta Siedmiu Wzgórz, by za każdym razem odkrywać tu coś nowego, zaskakującego i pięknego.

Zabytki wszystkich epok

Olśniewające **parki** i **ogrody**

Znakomite **muzea** i **galerie**

Pamiątki potęgi Imperium Romanum

Pchle targi i kluby nocne

Kuchnia i **wina** dla koneserów

Księgarnia internetowa:
<http://bezdroza.pl>

Zamówienia telefoniczne:
0 801 339900

0 601 339900

 Bezdroża

Sprawdź najnowsze promocje:
• <http://bezdroza.pl/promocje>
Przewodniki najchętniej czytane
• <http://bezdroza.pl/bestsellery>
Zamów informator podróżniczy:
• <http://bezdroza.pl/newsletter>

Helion SA
ul. Kościuszki 1c, 44-100 Gliwice
tel.: 32 230 98 63
e-mail: bezdroza@bezdroza.pl
<http://bezdroza.pl>

ebook dostępny wyłącznie na:

ebookpoint^{PL}

ISBN 978-83-283-4555-3

Cena 26,90 zł